

РЕЗЮМЕ

О. И. Иванова, Л. М. Басанец, А. О. Пащенко, Ю. И. Свидлов, В. М. Прощайло.

Динамика психофункциональных показателей учащихся военного лицея в процессе обучения.

В статье представлены результаты исследования некоторых показателей умственной деятельности учащихся лицея с усиленной военно-физической подготовкой. Динамика большинства психофизиологических параметров в течение первого года обучения лицеистов свидетельствует о достаточно высокой продуктивности их умственной деятельности, что обеспечивается значительным напряжением адаптационных механизмов с проявлениями признаков выраженного утомления.

Ключевые слова: учебный процесс, умственная работоспособность, внимание, эмоциональное состояние учащихся лицея, адаптация к обучению.

SUMMARY

O. Ivanova, L. Basanets, A. Paschenko, Yu. Svidlov, V. Proschaylo. Dynamics of psychofunctional indexes student military lyceum in the process of teaching.

In the article the results of research of some mental performance indicators are presented student lyceum with the increased military-physical preparation. The dynamics of most psychophysiological parameters during first-year of teaching of students of lyceum testifies to the high enough productivity of their intellection, that is provided considerable tension of adaptation mechanisms with the displays of signs of the expressed fatigue.

Key words: educational process, mental capacity, attention, emotional state of student lyceum, adaptation to teaching.

УДК 378.371.315.6:373

М. О. Лазарєв

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

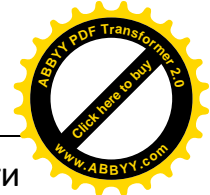
ТВОРЧИСТЬ ЯК РОДОВА ВЛАСТИВІСТЬ ЛЮДИНИ І ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті феномен творчості розглянуто з філософських і психолого-педагогічних позицій як провідна складова парадигми сучасної інноваційної освіти. Проаналізовано процесуально-технологічну версію педагогічної творчості, сутність якої проявляється у виявленні і розв'язанні освітніми суб'єктами незліченного ряду евристичних педагогічних задач.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, інноваційна освіта, освітні суб'єкти, евристичні педагогічні задачі.

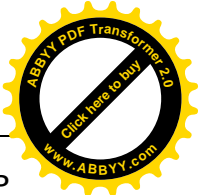
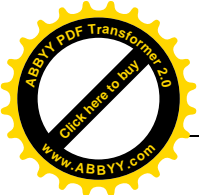
Постановка проблеми. Система освіти й виховання у нашій країні переживає складний період докорінної модернізації всіх своїх структур, головна мета якої так розбудувати навчально-виховний процес, щоб він став головним чинником розвитку й самореалізації особистості, провідною умовою її духовної, фізичної досконалості, соціальної активності. На шляху до цієї мети безліч об'єктивних і суб'єктивних перешкод. Одна з головних – недостатній професіоналізм педагогічної діяльності, низький творчий потенціал багатьох учителів.

Надбання світової (Г. Песталоцці, Я. А. Коменський, Г. Дістерверг) і вітчизняної педагогіки (Г. Сковорода, Л. Толстой, К. Ушинський,



В. Сухомлинський), практика тисяч учителів і викладачів дозволяють зробити висновок про необхідність пріоритету творчої роботи над репродуктивною. Основою для такого висновку є передусім незбагнений багатьма і водночас очевидний факт: як правило, для дорослого, особливо для дитини, творчість, тобто розбудовча, дослідницька, конструкторська, художня діяльність, – первинна, а репродукція, або, за словами Л. Толстого, реміснича робота (наслідування, відтворення, повторення, заучування), – вторинна. Цю воістину животворну педагогічну закономірність на теоретичному і практичному рівнях з успіхом реалізували і Л. Толстой, і К. Ушинський, і А. Макаренко, і В. Сухомлинський, і В. Шаталов, і багато їхніх учнів і послідовників. Але, на жаль, і наша офіційна педагогічна наука, і масова навчально-виховна практика виявилися несприйнятливими до такого життєдайного й справді революційного для формування підростаючої генерації відкриття. Незважаючи на мету національної освіти забезпечити творчу самореалізацію особистості, розвивати її творчі здібності, співвідношення репродуктивних і творчих операцій таке, що на навчально-творчу діяльність у середній і вищій школі відводиться лише від 2 до 5% навчального часу. Серед школярів 10–14 років дуже низька престижність творчих занять, таких, як складання віршів, пісень, оповідань, казок (24 місце), образотворчої діяльності (19 місце). Ці та інші факти примушують з усією серйозністю і самокритичністю прислухатися до думки нашого педагогічного генія Василя Сухомлинського, що й сьогодні є актуальним: «Проблема творчості – одна з ділянок педагогічної цілини. І щоб тільки перейти до її освоєння, потрібно створити книгу про педагогічний аспект творчості... Без творчості, без одухотвореності процесом і результатами творення духовних цінностей неможливо уявити життя...» [9, 565].

Аналіз актуальних досліджень. Варто відзначити, що за останні століття у філософській і психолого-педагогічній літературі склався практично єдиний підхід до розуміння загальних рис людської творчості. Творчість, як правило, визначається як такий вид людської діяльності, що продукує щось нове, відсутнє раніше, на основі використання і реорганізації вже освоєних знань та вмінь. Масштаб творчості може бути різним, але у всіх випадках у процесі творчої діяльності відбувається відкриття, народження досі невідомого, нового завдяки ініціативі, наполегливості, здібностям людини-творця (В. Андреев, В. Андрущенко, С. Максименко, В. Моляко та інші).



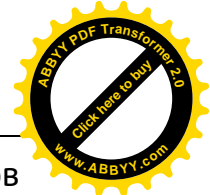
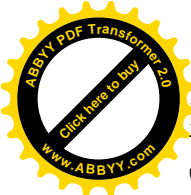
Дослідники творчості як специфічного виду діяльності звертають увагу на те, що така діяльність характеризується водночас не лише новизною, але й прогресивністю, тобто творення, породження нового має сприяти розвитку людини і суспільства, а не бути для них ворожим і руйнівним (С. Гольдентріхт, М. Нікандров, Я. Пономарьов).

Сучасна філософська, психологічна і педагогічна науки відносять творчість до найважливіших соціально-духовних цінностей людства, таких, як свобода, гуманізм, мир, істина, добро, справедливість, без яких народ не може мати ментальності, неповторності, можливості сходження до найвищих вершин прогресу.

Виклад основного матеріалу. У творчості закладена життєстверджуюча, зорієнтована на майбутнє енергія. Адже суспільний, науковий і духовний прогрес породжується діяльністю тисяч і мільйонів творчих особистостей. Кожний наступний виток людського прогресу – це згусток енергії, розуму, почуття, волі творчих особистостей. Можна з упевненістю стверджувати, що формування нової соціально-економічної та політико-ідеологічної реальності прямо залежить від того, якою мірою ці процеси будуть пронизані стратегією творчої діяльності, наскільки в них будуть панувати принципи гуманізму, здорової критичності, соціальної свободи, плюралістичності думок, високої моральної відповідальності [10].

Розглядаючи сутність творчості, майже всі дослідники сходяться на тому, що це одне з найскладніших й утаємничених явищ людського життя. За всієї повторюваності і відкритості творчий процес не скорочує, а, навпаки, збільшує кількість складних запитань.

Для сучасної філософії характерне трактування творчості, з одного боку, як суто інтелектуального феномену (Гартман, Гуссерль, Уайтхед та ін.), а з другого – як екзистенційного феномену, що лежить в основі свободи особи (екзистенціалізм). Необхідна ознака творчості – відповідність ідеалам, цілям, потребам людини і людства. Творчість за своєю природою безкорислива і несумісна з егоїзмом. Найважливіші види (і результати) творчості – відкриття і винахід. Відкриття встановлює раніше не відомі в науці об'єктивні закономірності, явища, властивості, ефекти, вносить докорінні зміни до існуючих наукових знань. Винахід пов'язаний із застосуванням відкриттів або вже відомих законів для створення нових систем, їх окремих компонентів. Відкриття стосується того, що вже існувало або існує в реальному світі (Колумб відкрив Америку); винахід творить те,



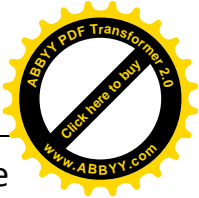
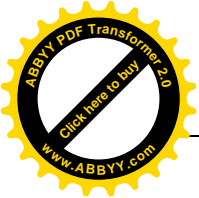
чого на певний момент часу ніде немає (Б. Франклін винайшов громовідвід), отже, формує так званий штучний світ – світ техніки і нових соціальних відносин. Таким чином, у процесі творчості не просто виникають нові предмети, але відбувається розвиток сутнісних сил людини, вона перетворює не тільки зовнішнє середовище, але й самого творця. У сучасну епоху бурхливого розвитку науки і техніки, перетворення суспільних відносин особливо актуальними стають питання навчання творчості, виховання творчих особистостей [5].

Психологи й педагоги вказують на неповторність творчої діяльності кожної особистості, а творчість розглядають не тільки як створення нового, а головне як найважливіший механізм розвитку самого творця. Новизна самого процесу і його результатів при цьому не обов'язково має об'єктивний характер, вона може бути цілковито суб'єктивною (тобто новою тільки для одного). Але це не знижує значення творчого акту для прискорення розвитку його суб'єктів. Основним продуктом творчої роботи особистості вчителя, учня, студента, на нашу думку, є створення нового продукту, що існує не за межами особистості, а в ній самій: нових ціннісних мотивів діяльності, нових здібностей та вмінь, вольових та моральних якостей. А це збігається із завданнями школи і педагогічної діяльності. У діяльності, що спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей, насамперед проявляється індивідуальна неповторність і незамінність конкретної людини.

Для творчої особистості характерні принаймні дві істотні риси: спрямованість на створення соціально значущих результатів та індивідуальний стиль діяльності. Підкреслення цієї значущості, прогресивності продукту творчої роботи ми знаходимо у багатьох дослідників. Справжній творчості властива не тільки новизна засобів і продукту, але і їх гуманність, прогресивність.

Видатний американський психолог К. Роджерс виокремлює дві головні психологічні умови, що сприяють продуктивній творчості: 1) психологічна безпека, що досягається за рахунок визнання безумовної цінності індивіда і відсутності зовнішнього оцінювання результатів його праці, а також розуміння внутрішнього світу людини і співпереживання йому; 2) психологічна свобода, що досягається через повне самовираження думок, відчуттів і станів [8].

Складність розуміння суті і деталей творчості, на нашу думку, пояснюється рядом об'єктивних обставин.



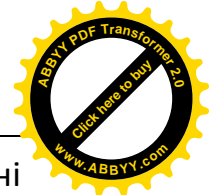
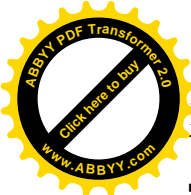
По-перше, тим, що у процесі створення нового, не відомого раніше беруть участь обидва пласти людської психіки – і свідомість, і підсвідомість, і сучасні науковці не вирішили дотепер суперечку, яка з цих сфер відіграє провідну роль – логічна чи інтуїтивна. Ми поки що дуже мало знаємо про роль широкої підкіркової ділянки головного мозку, яка відає, за багатьма даними, такими явищами творчості, як інтуїція, уява, натхнення, інсайт (осаяння), творча енергетика тощо.

По-друге, загадковість творчого процесу не лише для рядових учасників, але й для сотень фахівців-педагогів, філософів, психологів посилюється ще й тим, що ми ніяк не вийдемо з жорстких і тісних ґратів єдиної методологічної концепції, що фактично заперечувала іншу, крім матеріалістичної, точку зору. Некритична прихильність до цієї методології серйозно знекровила педагогічну і психологічну науки в нашій країні. Не випадково, що і творчий аспект педагогічної роботи виявився занедбаним, завдяки майже столітньому пануванню ідеологічної монокультури марксизму наша психолого-педагогічна наука про творчість опинилась відрізаною не тільки від можливості інших дослідницьких підходів, іншої методології, але й від результатів відкриттів, сформованих концепцій зарубіжної науки, яка тим часом накопичила значний досвід наукових теорій про соціальні, біологічні, педагогічні чинники й умови творчої діяльності, про її мотиви, механізми й способи реалізації. Зруйнування залізної стіни відчуженості від цивілізованого світу поступово наближує нас до загальнолюдських, інтернаціональних досягнень науки, без яких у педагогіці і психології нам загрожує доля безнадійно відсталої провінції.

Загальноприйняте розуміння освіти як засвоєння людиною досвіду минулих поколінь сьогодні суперечить її потребі в самореалізації, необхідності вирішення нових, раніше не відомих суттєвих проблем світу, що стрімко змінюється.

Сучасну школу філософи називають капканом, виставленим людством у себе на шляху. Тільки 3% випускників середніх шкіл здатні створювати творчу освітню продукцію достатньо високого рівня, тоді як у початковій школі цей відсоток на порядок більше [12, 8].

«Перенесення за “банківською системою” власного знання своїм учням» [11, 53], панування передавального, монологічного по суті характеру змісту освіти неефективні для розвитку особистого потенціалу вчителя, учня, студента: постійна зовнішня дія не розвиває його *продуктивну* творчу



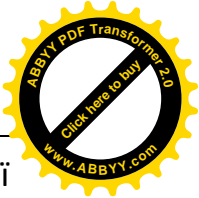
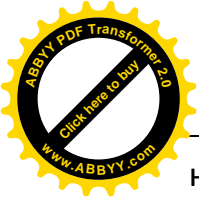
діяльність, а, навпаки, скоує її, ускладнює розвиток закладених у людині культурних, психологічних, фізичних можливостей, не підтримує індивідуальність людини, сприяючи навчанню всіх за однаковим зразком, без урахування домінуючих мотивів і здібностей кожного учня чи студента.

Тому серед провідних напрямів реформування й модернізації навчання у вищій і середній школі сучасна педагогічна наука виокремлює утвердження пізнавальної творчості суб'єктів навчання як провідного способу оволодіння основними пізнавальними і професійними вміннями. Стало реалією потужне посилення уваги сучасної вітчизняної і зарубіжної психології і педагогіки до проблем професійної творчості вчителя, викладача, студента, учня. Ми стали свідками утвердження на нашому демократичному освітньому полі світових досягнень теорії і практики творчої самореалізації особистості (Григорій Сковорода, Абрахам Маслоу, Карл Роджерс, Антон Макаренко, Василь Сухомлинський та інші). Це одна з фундаментальних і прогресивних теорій ХХ–ХХІ століть, яка допомагає достойно ствердитися й реалізуватися людині в умовах грізних викликів, які кожний з нас відчуває щоденно.

Реформуючи і модернізуючи у світлі цих прогресивних ідей освіту незалежної, демократичної України, наша держава проголосила в Національній доктрині розвитку освіти у ХХІ столітті (2002 р.) провідною метою всієї системи освіти створення необхідних соціально-педагогічних умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України впродовж життя.

Таким чином, теорія самореалізації істотно змінює саму освітню мету держави, суспільства і школи. Зважаючи на те, що в теорії і практиці самореалізації глибоко мотивована творчість дітей і дорослих розглядається як провідний чинник самореалізації, тобто зростання й практичного застосування сутнісних сил людини (її задумів, творчих здібностей і мотивів, життєвих цінностей та ідеалів), виникає нагальна потреба зробити навчання й виховання учнів і студентів переважно творчим процесом. Тільки така освіта стає джерелом достойного життя і потужної реалізації творчих сил кожного громадянина.

Безумовно, це дуже складна проблема, для розв'язання якої потрібен час і великі зусилля вчителя, освітніх державних органів, усього суспільства. Вирішення цієї проблеми пов'язано з розв'язанням суттєвих суперечностей: а) між проголошеною метою сучасної освіти – створення необхідних умов для самореалізації кожного громадянина України і



недостатністю чи відсутністю необхідних педагогічних умов і засобів для її здійснення; б) між сучасними вимогами до пріоритету пізнавально-творчих (евристичних) способів діяльності вчителя й учнів, викладача і студентів та пануючими у навчальному процесі репродуктивними методами і формами навчання; в) між необхідністю такого навчально-виховного процесу, що постійно забезпечує творчу самореалізацію, та недостатньою підготовкою суб'єктів навчання до результативної творчої діяльності.

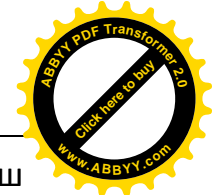
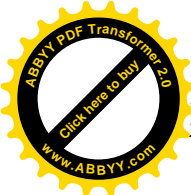
Якщо творчість (а це вже загальновизнано) є найважливішою сферою людської діяльності, то, звичайно, вона повинна вирішувати життєво важливі суперечності, які найчастіше оформляються у вигляді конкретних проблем в умовах творчої ситуації. Формулювання такого завдання, прогнозування шляхів і способів його вирішення, перевірка правильності одержаних результатів і становить конкретну змістовну сутність творчості взагалі і педагогічної зокрема.

Таким чином, творчість як вид людської діяльності і родова властивість людства відрізняється низкою суттєвих ознак, які проявляються не ізольовано, а інтегровано, тобто в їх цілісній єдності. Це передусім такі ознаки:

- а) об'єктивна необхідність творчої діяльності для реального прогресу суспільства, охоплення творчістю всіх сфер людської життєдіяльності;
- б) соціальна й особистісна значущість, прогресивність творчої діяльності (антисоціальна діяльність у будь-якій, навіть творчій формі – це варварство);
- в) наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних) умов для творчості;
- д) наявність суб'єктивних (особистих творчих здібностей, умінь, позитивних мотивів) передумов для творчості;
- е) наявність діалектичної суперечності і конкретизація її у творчій задачі;
- ж) новизна й оригінальність процесу або результату;
- з) розвиток особистості (її творчих здібностей і мотивуючої сфери) у процесі творчої діяльності.

Справжня педагогічна праця завжди є творчістю з ряду взаємопов'язаних причин.

По-перше, тому що неповторні і діти, і особистість учителя, неповторні педагогічні ситуації й обставини, а тому щоразу необхідні нові підходи, нові прийоми і способи вирішення педагогічних завдань. Якщо при цьому вдатися до шаблонних, стандартних рішень, ми не одержимо потрібних результатів, зайдемо у безвихідь, не виконаємо завдань педагогічної праці.



По-друге, як уже зазначалося, для вчителя й особливо для учня більш прийнятною й первинною є діяльність творча, робота ж репродуктивна (повторення, заучування, відтворення готового) хоча й важлива для набуття знань і вмінь, але все-таки для підростаючої особистості – вторинна, менш приваблива і тому менш ефективна. Розвиток особистості відбувається передусім у процесі копіткої створюючої роботи розуму, почуттів, волі, людських рук.

По-третє, праця вчителя подібна до праці і вченого, і художника (артиста, письменника, музиканта, живописця). Тому вона й потребує неабияких дослідницьких здібностей і вмінь до природного перевтілення, іншої тональності і динамічності поведінки та дій. А це завжди творчий пошук і перетворення «я», своєї культури, набуття нових, більш досконалих якостей, і цей процес неминуче приводить до творчого розвитку учнів.

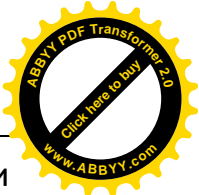
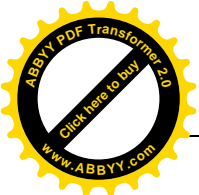
Чим все-таки специфічна, не схожа на інші види творчості педагогічна творчість?

Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що об'єктом і її підсумком є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, не механізму чи конструкції, як у техніці [7, 7]. Це дуже тонко висловив відомий російський педагог В. П. Вахтеров: «Якщо навчання – мистецтво, то це найвище з усіх мистецтв, тому що має справу не з мармуром, не з полотном і фарбами, а з живими людьми, і тоді школа є вищою художньою студією...» [1].

Крім того, специфічний не тільки предмет педагогічної творчості – людина, яка росте і розвивається, але і її основний «інструмент» – особистість учителя-творця. Тільки в акторській і педагогічній професії зустрічається цей унікальний збіг особистості та інструменту.

У педагогічній творчості діяльність учителя жорстко лімітована часом. Тому вчитель більше, ніж будь-хто, імпровізує, тобто здійснює негайний аналіз ситуації, ухвалює миттєве рішення, блискавично діє. Видатні майстри педагогічної праці А. Макаренко, С. Шацький, В. Терський, тисячі сучасних творчо працюючих педагогів блискуче й продуктивно застосовували педагогічну імпровізацію, спираючись на інтуїцію, яка, за словами В. Сухомлинського, є дивовижним сплавом досвіду і професійних знань.

Педагогічна творчість, що обмежена у часі, здійснюється безперервно, однак її результати, по-перше, значно віддалені, по-друге, творчий задум не завжди збігається з його наслідками.



Важлива особливість педагогічної творчості – це, як правило, завжди співтворчість. Вона пов'язана прямо чи опосередковано з творчістю всього учительського колективу, учнів, виявляється у спільній творчості таких «пар», як «учитель – учень», «учитель – клас», «учень – учень», «учитель – учитель», «учитель – батьки» та ін.

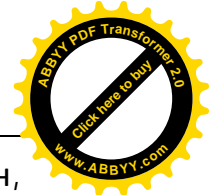
Творчість учителя об'єднує, синтезує наукову, технічну і художню творчість. На різних етапах педагогічної дії вчителю треба виявити то вміння і здібності вченого до прогнозу, аналізу, узагальнення, до суворої аргументації, то здібності письменника до образної, соковитої розповіді, то нестандартну здібність актора передати свій настрій і ставлення до вчинку школяра (інтонацією, мімікою, жестом) і, головне, при цьому ні разу не схибити, залишаючись самим собою. Учитель як учений повинен досконало володіти методами наукового дослідження, бути природним експериментатором. Крім того, учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їх розуму і серцю своїх учнів, впроваджуючи досягнення науки в живу плоть своєї роботи.

Нарешті, ще одна особливість педагогічної творчості полягає в тому, що більша її частина має публічний характер, здійснюється прилюдно. Це вимагає від учителя вміння керувати своїм психічним станом, тримати механізми самоконтролю і саморегуляції в постійній готовності, оперативно викликати в себе й учнів творче піднесення, оптимізм.

Що ж таке педагогічний процес як спільна творчість (співтворчість) учителя й учнів? Адже перебування вчителя у класі і його робота з учнями – не є свідченням того, що вже відбувається педагогічний процес. «Справжній педагогічний процес виникає в той момент, коли створюється ситуація педагогічної взаємодії і ситуація педагогічного перетворення людини. Якщо реальної взаємодії і реального перетворення немає, то немає і самого педагогічного процесу», – не без підстав відзначає М. Нікандров [2, 21]. Це підтверджують і наукові дослідження, і практика вчителів та вихователів.

Теоретичні та експериментальні дослідження навчально-виховного процесу як творчої взаємодії освітніх суб'єктів (А. Король, Б. Коротяєв, С. Курганов, А. Хуторський та інші), а також проведені нами пошуки в цьому напрямі доводять, що продуктивна співтворчість відбувається, по-перше, в умовах гуманістичної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, по-друге, в разі паритетної рівності вчителя й учнів у побудові й реалізації евристичного діалогу.

Як же визначені типові етапи й умови педагогічної творчості?



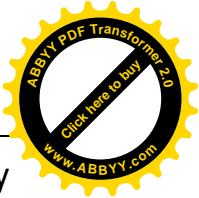
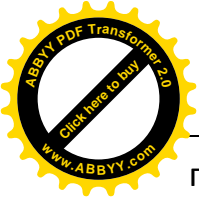
Вітчизняні (В. Біблер, І. Енгельмейер, В. Клименко, І. Лапшин, Н. Нікандров, Я. Пономарьов, В. Пушкін, В. Теплов, А. Хуторський, В. Шубинський) і зарубіжні (Дж. Гілфорд, А. Кроллі, Ф. Лезер та ін.) представники педагогічної та психологічної науки значною мірою, хоч і не до кінця, прояснюють умови появи та окремі етапи творчої діяльності. Узагальнюючи вивчене, ми дійшли висновку про те, що логіка, етапи творчості за всіх її нюансів майже збігаються, незалежно від виду творчості – художньої, технічної, наукової, педагогічної та ін.

В основі педагогічної творчості, як і будь-якої іншої діяльності, лежить виявлена (або очевидна) істотна суперечність між відомим і невідомим, зрозумілим і незрозумілим, знаним і незнаним. Вивчивши творчість учителя в аспекті її процесуальних, технологічних характеристик, ми дійшли висновку про те, що сам процес педагогічної творчості в кінцевому підсумку зводиться до розв'язання постійно виникаючих (на базі виявлених суперечностей) педагогічних задач. Педагогічна діяльність в освітній практиці – це насправді процес розв'язання незліченного ряду педагогічних задач, підпорядкованих «загальній кінцевій меті – формуванню особистості... людини, її світогляду, переконань, свідомості, поведінки» [3, 54].

Творчі педагогічні задачі можуть розв'язуватися різними способами: за допомогою переформулювання і застосування спеціальних засобів шляхом алгоритмізації або евристичним шляхом за допомогою педагогічного припущення й відбору різних варіантів розв'язання (Л. Мільто, Я. Пономарьов). Другий тип педагогічних задач, які не можна вирішити стандартним шляхом, найбільш поширений і вимагає спеціальної процедури, продуманої технології.

Найбільш загальною технологією розв'язання творчих задач є технологія наукового дослідження, де перший етап – характеристика проблеми, другий – формулювання гіпотези (припущення), її вирішення, третій – експериментальна перевірка, четвертий – аналіз одержаних результатів та їх відповідності висунутій гіпотезі.

Оптимальним варіантом використання творчості як основного способу організації навчального процесу учнів, студентів, слухачів системи післядипломної освіти тощо, як довела проведена нами довготривала експериментальна робота, стає технологія евристичного навчання, яка створює умови для інтенсивного розвитку творчих якостей усіх суб'єктів педагогічного процесу. Саме евристичне навчання сприяє самотійному



пошуку мети діяльності, проблем і суперечностей, адекватному формулюванню задач, їх осмисленню й успішному розв'язанню за допомогою механізмів і методів творчої діяльності.

Це вельми скорочена, певною мірою схематизована, загальна теоретична і практична (технологічна) модель творчої педагогічної діяльності. Але на етапі освоєння основ такої діяльності, як доводить досвід, подання загальної картини педагогічної діяльності як творчого процесу має рацію і слугує вихідною точкою для подальшого освоєння провідних складових творчості педагога-професіонала, яку він реалізує способами творчої взаємодії зі своїми вихованцями.

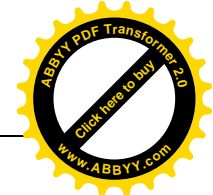
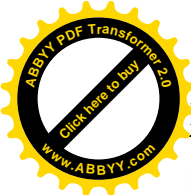
Висновки.

1. Філософи, психологи, педагоги визначають творчість як одну з найважливіших гуманітарних цінностей і родову властивість людини, домінанту її трудової, навчальної, художньої, наукової, комунікативної діяльності. Творчість – це діяльність зі створення нових соціально суттєвих матеріальних і духовних цінностей. Це процес і результат такого творення. Справжній педагогічний процес неможливий без творчої діяльності вчителя й учнів. Творчість – не ozdoba, не прикраса, не виняткова частина, а обов'язкова і незамінна складова будь-якої педагогічної діяльності.

2. Педагогічна творчість специфічна тим, що об'єктом і результатом її є не образ, не механізм, не конструкція, а жива особистість. Її основним продуктом є створення нового не за межами «я», а в самому собі, тобто успішна самореалізація певних сутнісних сил особистості – основної мети сучасної освіти.

3. Процесуально-технологічна сутність педагогічної творчості – це свідоме й добре мотивоване розв'язання за участі всіх освітніх суб'єктів численного ряду педагогічних задач. Процес їх розв'язання, як правило, адекватний будь-якій дослідницькій роботі із самостійним визначенням проблеми, мети, завдань, способів їх розв'язання за допомогою освоєних методів і механізмів евристичної діяльності.

4. Педагогічна творчість базується на таких основних взаємопов'язаних чинниках – пізнавально-творчій активності, розвинених творчих здібностях і вміннях, володінні методами і механізмами творчої діяльності і можлива лише на просторі технологій пізнавально-творчої діяльності. Проведене дослідження довело високу ефективність технології евристичного навчання у реалізації всіх функцій педагогічної творчості і забезпеченні основної –



розвитку провідних пізнавально-творчих якостей учнів і студентів.

Перспективним залишається дослідження важливої і маловивченої проблеми педагогічної творчості – оволодіння основними механізмами творчої діяльності для розвитку і самореалізації особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахтеров В. П. Свобода учительского творчества / В. П. Вахтеров // Народный учитель. – 1914. – С. 3.
2. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. Кан-Калик, Н. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – С. 3–52.
3. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1976. – 56 с.
4. Лазарев М. О. Основы педагогической творчости / М. О. Лазарев. – Суми : Мрія, 1995. – С. 3–13.
5. Новейший философский словарь. – [3-е изд., испр.]. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1280 с. – (Мир энциклопедий).
6. Педагогічна майстерність : підруч. / [за ред. І. А. Зязюна]. – К. : СПД Богданова, 2008. – С. 23–35.
7. Поташник М. М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт / М. М. Поташник. – К. : Рад. шк., 1988. – С. 5–24, 181–184.
8. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. – М. : Прогресс, 1994. – С. 419–422.
9. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 3.
10. Філософія : навч. посіб. / [Губерський Л. В., Надольний І. Ф., Андрущенко В. П. та ін.] ; за ред. І. Ф. Надольного. – [3-тє вид., стер.]. – К. : Вікар, 2003. – 457 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – С. 416–417.
11. Фрейре П. Педагогіка свободи: етика, демократія і громадянська мужність / П. Фрейре ; пер. з англ. О. Дем'янчука. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 124 с.
12. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

РЕЗЮМЕ

М. О. Лазарев. Творчество как родовое свойство человека и основа педагогической деятельности.

В статье феномен творчества рассмотрен с философских и психолого-педагогических позиций как ведущая составляющая парадигмы современного инновационного образования. Проанализирована процессуально-технологическая версия педагогического творчества, сущность которой проявляется в выявлении и решении образовательными субъектами неисчислимого ряда эвристических педагогических задач.

Ключевые слова: творчество, педагогическое творчество, инновационное образование, образовательные субъекты, эвристические педагогические задачи.

SUMMARY

M. Lazarev. Creation as family property of man and basis of pedagogical activity.

The phenomenon of creation is examined from philosophical and psychology and pedagogy positions as an anchorwoman constituent of paradigm of modern innovative education. The technology version of pedagogical creation essence of which shows up in an exposure and decision of countless row of heuristic pedagogical tasks educational subjects is analysed.

Key words: creation, pedagogical creation, innovative education, educational subjects, heuristic pedagogical tasks.